

УДК 159.9

Даценко О. А.

*Криворізький державний педагогічний університет
асистент кафедри загальної та вікової психології*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Datsenko O. A.

Kyryvi Rih State Pedagogical University

THEORETICAL FOUNDATIONS OF PERSONAL SELF-DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE

Ключові слова: саморозвиток, самодетермінація, особистісні зміни.

Keywords: self-development, self-determination, personal changes.

В ситуації кардинальних змін, що характеризують існування сучасної людини, особлива увага науковців прикута до проблеми саморозвитку. Сьогодні, як ніколи раніше, людина повинна бути задіяною в процес власної життєтворчості, виступати справжнім суб'єктом продуктивного самотворення та змін, що реалізує прагнення до позитивного функціонування та особистісної зрілості.

Проблема саморозвитку особистості розгорнуто представлена у просторі сучасного психологічного знання. Її дослідження відбувається в контексті різних теорій та напрямків: гуманістичного (А. Маслоу, К.Роджерс, Е. Еріксон,), екзистенційного (В. Франкл, Р. Мей, К. Ясперс), діяльнісного (Г.С. Костюк), життєтворчого (М. Й. Боришевський, Т. М. Титаренко, В. М. Ямницький та ін.), аксіопсихологічного (П. Р. Чамата, Г. О. Балл, Е. О. Помиткін, З. С. Карпенко), онтогенетичного (С. Д. Максименко, І. С. Булах, С. Б. Кузікова, Н. М. Токарева та ін.). Феноменологія саморозвитку постає однією з центральних, що обумовлено багатьма факторами, і насамперед значущістю саморозвитку як психічного явища, що визначає роль персонального чинника в процесі особистісно-сутнісного зростання та становлення.

Парадигма саморозвитку постала в контексті системно – рівневої концепції детермінаційної сутності особистісного функціонування, де аксіоматичними виступають постулати про зовнішні та внутрішні фактори. Проте, жодна, навіть ідеальна система зовнішніх умов є малоефективною, якщо не відповідає внутрішнім прагненням до саморозвитку. Людина є свідомою і розумною істотою, активним творцем самого себе і власного буття, володіє внутрішніми устремліннями та ресурсами самоактуалізації та досягнення вершин «акме», пошуків ідентичності та автономності, які є визначальними і розглядаються як універсальні тенденції саморозвитку людини.

Саморозвиток розглядається як модифікована, прогресивна форма активності, при якій відбуваються різні особистісні трансформації, що характеризуються кількісно - якісними і незворотними змінами, їх спрямованістю до власного «Я». На думку В. Міляєвої, механізмом саморозвитку є накопичення у функціонуючій системі фундаментальних можливостей для переходу через стрибок до нового, яке загалом або в якомусь відношенні якісно відрізняється від попереднього [2]. Нові структурні елементи психіки включаються до сукупної детермінації, виступаючи при цьому вже в ролі суб'єктивних передумов просування до наступної стадії. Такий підхід дає змогу

розглядати саморозвиток як внутрішню складову онтогенезу, що має безперервний характер і забезпечує можливість його переходу на якісно новий щабель.

Саморозвиток відбувається як творчий акт, привнесення у внутрішній світ унікального, раніше не існуючого досвіду; удосконалення якостей, індивідуально-психологічних особливостей, мотивів та цінностей, які відображають зростання «Я» людини, її рух до особистісної зрілості. Це складний, детермінований зсередини, структурно – динамічний процес конструювання власної особистості, появи новоутворень в індивідуально – психологічній та психо – соціальній сферах власного буття; цілеспрямовані самозміни індивіда для повноцінного та успішного функціонування. Інтегральним критерієм саморозвитку виступає продуктивна самореалізація, при якій людина стає справжнім суб'єктом, займає активну творчу позицію, презентує фундаментальну здатність прояву себе у мінливому світі.

Н. В. Чепелева та ін., саморозвиток розглядають як саморух, внутрішній прорив до досягнення визначеного рівня самоствердження; виражає прагнення розвинути в собі певну якість; забезпечується енергією, наявністю функціонального резерву, який використовується в ситуації цілеспрямованого і більш-менш тривалого впливу на себе [3].

Джерелом саморозвитку є співіснування в людині духовного і фізичного, психічного і соціального, що створює постійну неврівноваженість і виражає прагнення до її усунення [1]. Рушійні сили спрямовані на пошук способів розв'язання цих суперечностей, вибір стратегій і напряму життєвого руху. Екзистенціальні потреби людини, такі як свобода, самостійність, визнання, розкриття власного потенціалу дають змогу досягти «почуття Я», що і стає відправною точкою саморозвитку. «Почуття Я» виступає основною вродженою схильністю до створення якісно нового у своїй свідомості, стосунках, переживаннях і поведінці; відображає людину як творця, що прагне до максимального виявлення та розвитку своїх можливостей і здібностей, а не підкорятися обставинам.

Таким чином, саморозвиток - складний та індивідуалізований процес, підпорядкований законам самодетермінації особистості; виявляється як базова здатність людини проектувати себе і цілеспрямовано змінювати власну особистість за рахунок творчо - перетворювальної активності, результатом якої є породження різноманітних варіантів прояву себе у мінливому світі.

Література

1. Боришевський М. Й. Дорога до себе : Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія. Київ : Академвидав, 2010. 416 с.
2. Міляєва В.Р. Формування компетентності саморозвитку особистості як основа підготовки майбутнього фахівця. Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2012. Т. XIII. Ч. 7. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pzpp/2011_13_7/120-128.pdf (дата звернення 22.02.2024).
3. Психологія саморозвитку особистості / за ред. Н.В. Чепелевої, Я.Ф. Андреевої. Чернівці – Київ, 2016. 284 с.